

READING, WRITING AND COMPREHENSION IN DEAF CHILDREN OF THE ADVERBIAL CLAUSE OF PLACE IN WRITTEN FORM

Naim Salkić

University of Sarajevo - Faculty of Health Studies, Auditory and Speech Rehabilitation Center Sarajevo,
Bosnia and Herzegovina, salkicnaim@yahoo.com

Meliha Povlakić Hadžiefendić

Auditory and Speech Rehabilitation Center Sarajevo, Bosnia and Herzegovina,
melihapovlagic@hotmail.com

Abstract: Writing is an integral part of linguistic education of deaf persons which, due to the lack of auditory sensors, has an insurmountable difficulty achieving, so this shortcoming is directly reflected in the general literacy of deaf children. Many detailed studies in the world suggest that in order to become literate, a deaf child must learn the language of the community. Je/she must first learn the letters and learn to write. About 50% of young deaf people after high school read and write worse than a ten-year-old hearing child. The aim of this research is to examine the usage, reading, writing, and comprehension in deaf children of the adverbial clause of place in written form and to determine the statistical significance of differences between deaf and hearing children. The study was conducted on a sample of 140 respondents. The first subsample of subjects, the experimental group consisted of 70 deaf students, and the second subsample, a control group of 70 hearing students, of the same chronological age. The measurement instrument "Test of writing, and comprehension of an adverbial clause of place" was applied. The frequencies and percentages of respondents' responses to the variables were calculated. The F (Fisher) test was used to determine the statistical significance of the differences between deaf and hearing subjects. The results showed that 1.40 % of deaf children are completely successful in reading and writing priliske odredbe, and that 90 % of deaf children use priliske odredbe partially successfully. The percentage of children that do not use priliske odredbe in any form in their written communication is 8.60%. The order of use of adverbial clause of place by frequency is as follows: "in", "on", "below", "behind", "next to", and "between". The largest number of deaf children use the adverbial clause of place "in" in their written expression, 65.70% of them. Then, the adverbial clause of place "on" 51.14%, the adverbial clause of place "below" 47.14%, the adverbial clause of place "behind" 31.43%, the adverbial clause of place "beside" 30%, and the adverbial clause of place "between" 22.85%. There is a statistically significant difference between deaf and hearing children in the use of the adverbial clause of place at the level of statistical significance of $p=0.000$.

Keywords: deaf children, the adverbial clause of place, reading, writing, understanding.

ČITANJE, PISANJE I RAZUMIJEVANJE PRILOŠKIH ODREDBI ZA MJESTO U PISANOM OBLIKU IZRAŽAVANJA GLUHE DJECE

Naim Salkić

Faculty of Health Studies - University of Sarajevo, Centar za slušnu i govornu rehabilitaciju
Sarajevo, Bosna i Hercegovina salkicnaim@yahoo.com

Meliha Povlakić Hadžiefendić

Centar za slušnu i govornu rehabilitaciju Sarajevo, Bosna i Hercegovina
melihapovlagic@hotmail.com

Apstrakt: Pisanje gluhih je nerazdvojni dio lingvističke edukacije koja zbog izostanka auditivnog senzora ima nepremostivu teškoću u realizaciji, tako da se taj nedostatak direktno odražava na opću pismenost gluhe djece. Mnoga ozbiljna istraživanja u svijetu ukazuju na to da bi se opismenilo, gluho dijete mora naučiti jezik zajednice. Prvo mora naučiti slova, naučiti pisati. Oko 50 % mladih gluhih osoba nakon završetka srednje škole čita i piše lošije od desetogodišnjeg čujućeg djeteta. Cilj istraživanja je ispitati upotrebu, čitanje, pisanje i razumijevanje priloških odredbi za mjesto u pisanom obliku izražavanja gluhe djece, te utvrditi statističku značajnost razlika između gluhe i čujuće djece. Istraživanje je urađeno na uzorku od 140 ispitanika. Prvi subuzorak ispitanika, eksperimentalnu grupu činilo je 70 gluhih učenika, a drugi subuzorak, kontrolnu grupu 70 čujućih učenika, iste hronološke dobi. Primjenjen je mjerni instrument „Test pisanja i razumijevanja priloških odredbi za mjesto“. Izračunate su frekvencije i podstotci odgovora ispitanika na upotrijebljenim varijablama. Za utvrđivanje statističke

značajnosti razlika između gluhih i čujućih ispitanika korišten je F (Fisher) test. Rezultati istraživanja su pokazali, da gluha djeca u pisanom obliku izražavanja u potpunosti i pravilno upotrebljavaju priloške odredbe za mjesto u procentu od 1,40 %, a da većina gluhe djece, njih 90 % priloške odredbe za mjesto koristi djelimično. Procenat gluhe djece koja u pisanom obliku izražavanja ne koriste priloške odredbe za mjesto je 8,60 %. Redoslijed upotrebe priloških odredbi za mjesto po frekvencijskoj zastupljenosti ide u slijedu: „u“, „na“, „ispod“, „iza“, „pored“ i „između“. Najveći broj gluhe djece u pisanom obliku izražavanja upotrebljava prilošku odredbu „u“, njih 65,70 %. Zatim, prilošku odredbu „na“ 51,14 %, prilošku odredbu „ispod“ 47,14 %, prilošku odredbu „iza“ 31,43 %, prilošku odredbu „pored“ 30 %, te prilošku odredbu „između“ 22,85 %. Postoji statistički značajna razlika između gluhe i čujuće djece u upotrebi priloških odredbi za mjesto na nivou statističke značajnosti od $p=0,000$.

Ključne riječi: gluha djeca, priloške odredbe za mjesto, čitanje, pisanje, razumijevanje.

1. UVOD

Oštećenje sluha nastalo u ranom djetinjstvu ostavlja posljedice na kognitivni, emocionalni i društveni razvoj djeteta (Salkić, Hasanbegović i Švraka, 2018). Sluh pruža pristup akustičnim informacijama potrebnim za usmenu komunikaciju (Salkić, Švraka i Hadžiefendić-Povlakić, 2018). Istraživanja su pokazala, da većina djece s oštećenjem sluha pokazuju značajna kašnjenja u razvoju govora i školskim postignućima (Salkić, Švraka, Mahmutović i Avdić, 2018).

Gluha djeca iz nemogućnosti pretvaranja unutrašnje govorne šeme u ekspresivni govorni izraz u međusobnoj pisanoj komunikaciji maksimalno koriste skraćene govorne šeme koje determiniraju komunikacijsku sposobnost. Većina gluhe djece (82,14 %) ima pisanu komunikacijsku kompetenciju, razumiju poruke i u skladu sa temom adekvatno odgovaraju na pisani sadržaj, ali većina gluhe djece (75,58 %) nema lingvističku kompetenciju. Agramatične strukture rečenica, prisutnost omisija, supstitucija i leksičkih inverzija, umanjuju lingvističku kompetentnost pisanog oblika komunikacije gluhe djece. Lingvističku kompetenciju u pisanom obliku komunikacije ima oko 24,42 % gluhe djece. U pisanoj korespondenciji prisutna je razumljivost kratkih rečenica sastavljenih od dvije ili tri riječi. Gluha djeca u svojoj pisanoj komunikaciji koriste jezičke ideome, koje bez problema nauče i koriste. U sadržaju rečenica prisutni su dobro postavljeni leksemi (Salkić, Hasanbegović i Švraka, 2018).

Gluha djeca mogu koristiti dijalog u pisanom obliku komunikacije. Slabiji su u pisanju složenih rečenica ali postoji mogućnost upotrebe složenih rečenica. Oko 17 % gluhe djece može upotrebljavati sintaksički ispravno napisane složene rečenice. Gluha djeca razumijevaju poruke u pisanom obliku komunikacije, posjeduju komunikacijsku ali ne i lingvističku kompetenciju (Salkić, Hasanbegović i Švraka 2019).

Pisanje gluhih je nerazdvojni dio lingvističke edukacije koja zbog izostanka auditivnog senzora ima nepremostivu teškoću u realizaciji, tako da se taj nedostatak direktno odražava na opću pismenost gluhe djece. Prema Hasanbegoviću (2008), mnoga ozbiljna istraživanja u svijetu ukazuju na to da bi se opismenilo, gluho dijete mora naučiti jezik zajednice. Prvo mora naučiti slova, naučiti pisati. Traxler (2000) iznosi da oko 50 % mladih gluhih osoba nakon završetka srednje škole čitaju i pišu lošije od desetogodišnjeg čujućeg djeteta.

Staden i Roux (2010), su ustanovili da dvojezični programi mogu olakšati pisanje uz pretpostavku da su dobro razvijene jezičke vještine znakovne i vizuelne strategije kodiranja na temelju znakovnog jezika, te da mogu gluhoj djeci dati pravopisnu vezu čime se povećava njihovo pismeno znanje jezika.

Osobe s oštećenjem sluha imaju poteškoće u čitanja na nivou prepoznavanja riječi i napredovanja u vještini čitanja (Stanovich, 2000). Razumijevanje povezanih zadataka kod gluhih osoba ovisi o sposobnostima prepoznavanja i razumijevanja ključne riječi i fraza u tekstovima (Albertini i Mayer, 2010). Prepoznavanje i imenovanje rečeničnih sadržaja kod gluhih učenika je različito kod upotrebe verbalnog i neverbalnog komunikacijskog sistema. Gluha djeca postižu bolje rezultate u prepoznavanju i imenovanju rečeničnih sadržaja upotrebom neverbalnog komunikacijskog sistema (Salkić, Švraka i Pašalić 2020).

Populacija gluhih osoba je karakteristična i homogena po načinu, stilu pisanja i sadržajnom razumijevanju pisanog teksta posmatranog kroz jezički diskurs u pisanom dijalogu. U pisanom obliku razmjene komunikacijskih sadržaja gluha djeca postižu značajan stepen komunikacijske kompetencije, odnosno razumljivost pisanog oblika izražavanja u smislu sadržajnog razumijevanja. Gluhe osobe postižu vrlo skromnu lingvističku kompetenciju. Smanjena mogućnost gluhe djece da postignu lingvističku kompetenciju odražava se kroz jednostavnost iskaza u sadržajnom smislu preferiranja konstatacija, kao jedne od karakteristika lingvističke kompetencije gluhe populacije (Salkić, Povlakić Hadžiefendić, Čolić 2022).

Rezultati istraživanja pokazuju, da većina gluhe djece u potpunosti uspješno čita i piše riječi predstavljene u trodimenzionalnom obliku, ali su lošiji u odnosu na svoje čujuće vršnjake. Trodimenzionalno predstavljene riječi u potpunosti čita i piše 60 % gluhe djece, a 40 % gluhe djece djelimično uspijevaju da čita i piše riječi predstavljene u trodimenzionalnom obliku. Gluha djeca u 31,40 % slučajeva razumiju pročitane riječi predstavljene u trodimenzionalnom obliku. Većina gluhe djece (62,90 %) djelimično razumije riječi predstavljene u

trodimenzionalnom obliku, a 5,70 % gluhe djece ne razumije riječi predstavljene u trodimenzionalnom obliku (Salkić, 2022).

Riječi predstavljene u iskrivljenom obliku u potpunosti čita i piše 35,70 % gluhe djece, a 57,20 % uspijeva da djelimično pročitati i napiše riječi predstavljene u iskrivljenom obliku, dok 7,10 % gluhe djece ne može da pročitati i napiše riječi predstavljene u iskrivljenom obliku. Riječi predstavljene u iskrivljenom obliku u potpunosti razumije 34,30 % gluhe djece. Većina gluhe djece (61,40 %) djelimično razumije riječi predstavljene u iskrivljenom obliku, a 4,30 % gluhe djece ne razumije riječi predstavljene u iskrivljenom obliku (Salkić, 2022).

Gluha djeca ne razumiju sve riječi predstavljene u rebusnom obliku bez obzira na činjenicu da ih uspješno pročitaju i napišu. Rebusno predstavljene riječi u potpunosti čita i piše 18,60 % gluhe djece, a 17,10 % gluhe djece u potpunosti i razumije pročitane i napisane riječi predstavljene u rebusnom obliku. Od 14,30 % gluhe djece koja uspješno čitaju i pišu po 80 % rebusno predstavljenih riječi, njih 11,40 % i razumije pročitane i napisane riječi. Oko 2,90 % gluhe djece ne može da pročitati i napiše riječi predstavljene u rebusnom obliku, a 8,60 % gluhe djece ne razumije riječi predstavljene u rebusnom obliku (Salkić, 2022).

Cilj istraživanja je ispitati upotrebu, čitanje, pisanje i razumijevanje priloških odredbi za mjesto u pisanom obliku izražavanja gluhe djece, te utvrditi statističku značajnost razlika između gluhe i čujuće djece.

2. METODE RADA

Uzorak ispitanika

Istraživanje za je urađeno na uzorku od 140 ispitanika. Ukupni uzorak ispitanika činila su dva subuzorka. Prvi subuzorak ispitanika (N=70), eksperimentalnu grupu činila su gluha djeca hronološke dobi od 10 do 18 godina, a koji pohađaju osnovnu i srednju školu u edukacijsko-rehabilitacijskim centrima u Sarajevu, Tuzli i Banja Luci. Drugi subuzorak ispitanika (N=70), kontrolnu grupu činili su čujući učenici istog hronološkog uzrasta i spolne pripadnosti, odabrani metodom slučajnog izbora iz populacije čujućih učenika.

Mjerni instrument i način provođenja istraživanja

Kao mjerni instrument korišten je „*Test pisanja i razumijevanja priloških odredbi za mjesto*“ (Hasanbegović, 2013). Korištene priloške odredbe za mjesto su: „na“, „ispod“, „između“, „iza“, „pored“ i „u“. Odgovori na testu su vrednovani ocjenama od 1-6 za broj uspješno upotrebljenih priloških odredbi za mjesto. Djeci su date kratke upute, a zadatak je da samostalno, bez pomoći nastavnika popune testovni materijal. Primjenjene varijable mjernog instrumenta su „*Broj upotrebljenih priloških odredbi za mjesto*“.

Metode obrade podataka

U okviru deskriptivne analize izračunate su frekvencije i podstotci odgovora ispitanika na svakoj od upotrijebljenih varijabli. U analizi su upotrebljene komparacije aritmetičkih sredina, izračunata standardna devijacija i standardna greška. Za utvrđivanje statističke značajnosti razlika između gluhih i čujućih ispitanika u upotrebi priloških odredbi za mjesto korišten je F test na nivou statističke značajnosti od $p=0,000$.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Analiza frekvencija i postotaka upotrebe priloških odredbi za mjesto

Tabela 1. Čitanje, pisanje i razumijevanje priloških odredbi za mjesto kod gluhih ispitanika

Varijabla	Broj ispitanika		Priloške odredbe po frekvencijskoj zastupljenosti					
	f	%	„U“	„Pored“	„Iza“	„Između“	„Ispod“	„Na“
Jedna priloška odredba	13	18,60	7	1	1	0	1	3
Dvije priloške odredbe	13	18,60	8	1	3	3	3	8
Tri priloške odredbe	19	27,10	13	6	11	2	11	14
Četiri priloške odredbe	14	20,00	13	8	5	7	13	10
Pet priloških odredbi	4	5,70	4	4	1	3	4	4
Šest priloških odredbi	1	1,40	1	1	1	1	1	1
Nula priloških odredbi	6	8,60	0	0	0	0	0	0
Ukupno	70	100	46	21	22	16	33	40

Uvidom u Tabelu 1. može se konstatirati, da je od 70 gluhih ispitanika uključenih u istraživanje samo 1 ispitanik ili 1,40 % uspio da izvrši maksimalno postavljeni zadatak, odnosno u testovnom materijalu upotrijebi maksimalan broj od šest priloških odredbi za mjesto. Najveći broj ispitanika njih 19 ili 27,10 % je uspio da upotrijebi 3 priloške odredbe za mjesto. Zatim slijede četiri upotrebljene priloške odredbe za mjesto u procentu od 20 % koje je upotrijebilo 14 gluhih ispitanika. Po jednu i dvije priloške odredbe za mjesto upotrijebilo je po 13 ispitanika što čini po 18,60 % frekvencijske zastupljenosti. Pet priloških odredbi za mjesto upotrijebilo je 4 gluha ispitanika ili 5,70 %. Procenat ispitanika koji nisu upotrijebili niti jednu prilošku odredbu za mjesto u testovnom materijalu je 8,60 %.

Također se može konstatovati, da je najveći broj gluhih ispitanika upotrijebio prilošku odredbu za mjesto „u“, 65,70 %. Prilošku odredbu „iza“ upotrijebilo je 22 ispitanika ili 31,43 %, a prilošku odredbu „pored“ upotrijebilo je 21 gluhi ispitanika ili 30 %. Prilošku odredbu „između“ upotrijebilo je 16 ispitanika ili 22,85 %, a prilošku odredbu „na“ 40 ispitanika ili 51,14 %, dok je prilošku odredbu „ispod“ upotrijebilo 33 ispitanika ili 47,14 %.

Redoslijed upotrebe priloških odredbi za mjesto po frekvencijskoj strukturi ide u slijedu: „u“, „na“, „ispod“, „iza“, „pored“ i „između“.

Tabela 2. Čitanje, pisanje i razumijevanje priloških odredbi za mjesto kod čujućih ispitanika

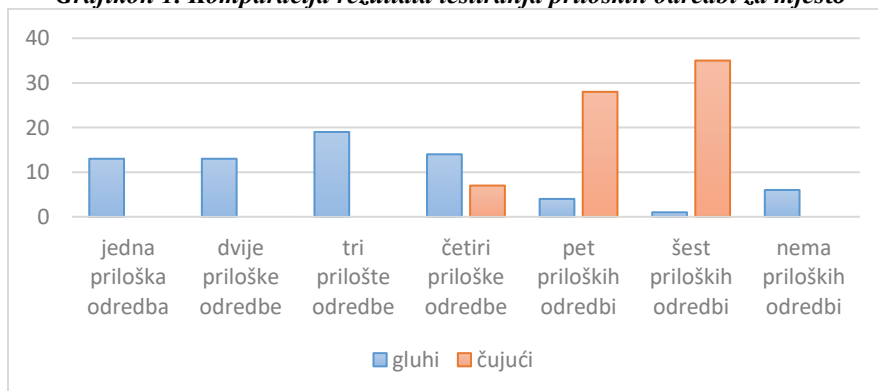
Varijabla	Broj ispitanika		Priloške odredbe po frekvencijskoj zastupljenosti					
	f	%	„U“	„Pored“	„Iza“	„Između“	„Ispod“	„Na“
Četiri priloške odredbe	7	10.00	7	2	2	5	6	6
Pet priloških odredbi	28	40.00	28	22	8	27	28	27
Šest priloških odredbi	35	50.00	35	35	35	35	35	35
Ukupno	70	100	70	59	45	67	69	68

Uvidom u Tabelu 2. može se konstatirati, da je od 70 čujućih ispitanika uključenih u istraživanje 35 ispitanik ili 50 % maksimalno izvršilo postavljeni zadatak, odnosno u testovnom materijalu upotrijebilo maksimalan broj od šest priloških odredbi za mjesto. Pet priloških odredbi za mjesto upotrijebilo je 28 čujućih ispitanika što čini 40 % u ukupnoj frekvencijskoj zastupljenosti, a četiri priloške odredbe za mjesto upotrijebilo je 7 čujućih ispitanika što čini 10 % u ukupnoj frekvencijskoj zastupljenosti.

Također se može konstatovati, da su čujući ispitanici u maksimalno mogućem broju upotrijebili samo prilošku odredbu „u“. Prilošku odredbu „iza“ upotrijebilo je 45 ispitanika ili 64,30 %, a prilošku odredbu „pored“ upotrijebilo je 59 čujućih ispitanika ili 84,30 %. Prilošku odredbu „između“ upotrijebilo je 67 ispitanika ili 95,70 %, a prilošku odredbu „na“ 98 ispitanika ili 97,25 %, dok je prilošku odredbu „ispod“ upotrijebilo 99 ispitanika ili 98,60 %.

Redoslijed upotrebe priloških odredbi za mjesto po frekvencijskoj strukturi ide u slijedu: „u“, „ispod“, „na“, „između“, „pored“ i „iza“.

Grafikon 1. Komparacija rezultata testiranja priloških odredbi za mjesto

Statistička značajnost razlika upotrebe, čitanja, pisanja i razumijevanja priloških odredbi za mjesto između gluhih i čujućih ispitanika

Tabela 3. Grupna statistika u primijenjenom mjernom prostoru priloških odredbi za mjesto

Varijabla	Grupe ispitanika	Ispitanici (N)	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Standardna greška
Priloška odredba za mjesto	Gluhi	70	3,14	1,70	0,20
	Čujući	70	5,40	0,67	0,08
Značajnost razlika	$F=27,283$	$p=0,000$	$t=-10,358$	$p=0,000$	

U Tabeli 3. prikazana je grupna statistika osnovnih statističkih parametara sa izračunatim nivoima statističke značajnosti između primijenjenih subzioraka ispitanika. Uvidom u tabelu, može se konstatirati, **da postoji statistički značajna razlika između gluhih i čujućih ispitanika u upotrebi, čitanju, pisanju i razumijevanju priloških odredbi za mjesto na nivou statističke značajnosti od $p=0,000$.**

4. ZAKLJUČCI

Gluha djeca u pisanom obliku izražavanja u potpunosti i pravilno upotrebljavaju, čitaju, pišu i razumiju priloške odredbe za mjesto u procentu od 1,40 %, a većina gluhe djece, njih 90 % priloške odredbe za mjesto u pisanom obliku izražavanja koristi, čita, piše i razumije djelimično. Procenat gluhe djece koja u pisanom obliku izražavanja ne koriste priloške odredbe za mjesto je 8,60 %.

Redoslijed upotrebe priloških odredbi za mjesto po frekvencijskoj zastupljenosti kod gluhe djece ide u slijedu: „u“, „na“, „ispod“, „iza“, „pored“ i „između“. Najveći broj gluhe djece u pisanom obliku izražavanja upotrebljava prilošku odredbu „u“, njih 65,70 %, zatim, prilošku odredbu „na“ 51,14 %, prilošku odredbu „ispod“ 47,14 %, prilošku odredbu „iza“ 31,43 %, prilošku odredbu „pored“ 30 %, te prilošku odredbu „između“ 22,85 %.

Postoji statistički značajna razlika između gluhe i čujuće djece u upotrebi priloških odredbi za mjesto na nivou statističke značajnosti od $p=0,000$.

LITERATURA

- Albertini, J., & Mayer, C. (2010). Using Miscue Analysis to Assess Comprehension in Deaf College Readers. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, **16** (1), 35-46.
<http://jdsde.oxfordjournals.org/content/16/1/35.full>
- Hasanbegović, H. (2013). Test čitanja, pisanja i razumijevanja riječi predstavljenih u rebusnom obliku. http://human.ba/hasanbegovic/stvaranje/mi/BATERIJA%20TESTOVA%20ZA%20INTERNET_3/test%20rodimenionalne%20rijeci.pdf
- Hasanbegović, H. (2008). Paradigmatično-pragmatična govorno-jezička metoda u edukaciji i rehabilitaciji slušno oštećene djece (originalna metoda). *Didaktički putokazi, časopis za nastavnu teoriju i praksu*, **45**, 50-55.
- Salkić, N., Hasanbegović, H., & Švraka, E. (2018). Content analysis of the written communication form of deaf children (Original scientific paper). *Human Research in Rehabilitation The International Journal for interdisciplinary studies*, Vol. 8 (2) 55-64 www.human.ba Institute for human rehabilitation. Association of scientists. Tuzla, Bosnia and Herzegovina.
- Salkić, N., Hasanbegović, H., & Švraka, E. (2019). The diAologue structure in the written communication model of deaf children. *Innovative Journal of Medical Health Science*, Vol. 9. No.6. 2019. *IJMHS* 9 (6),452–458(2019, ISSN (O) 2277:4939 (P) 2589:9341, DOI <https://doi.org/10.15520/ijmhs.v9i6.2603>, <http://innovativejournal.in> <http://innovativejournal.in/index.php/ijmhs/article/view/2603/2159>
- Salkić, N., Povlakić Hadziefendić, M., & Čolić, N. (2022). Homogeneity of Variance of Content Understanding of the Written form of Expression of Deaf Children on the Basis of Measurement of Applied Language Constructions and Content within Linguistic Expression. *Advances in Research*. 23(2): 55-61, 2022; Article no.AIR.85348 ISSN: 2348-0394, NLM ID: 101666096 DOI: 10.9734/AIR/2022/v23i230330 <https://www.journalair.com/index.php/AIR/article/view/30330/56921>
- Salkić, N., Švraka, E., & Pašalić, A. (2020). Recognition and naming of the sentence content in deaf children trough verbal and nonverbal approach. *Technium Social Sciences Journal* Vol. 8, 52-59, June 2020 ISSN: 2668-7798 www.techniumscience.com
- Salkić, N., Švraka, E., Mahmutović, I., & Avdić, A. (2018). Discriminant Analysis of Deaf Persons Communication Systems. *World Journal of Research and Review (WJRR)* ISSN:2455-3956, Volume-6, Issue-2., p. 90-95, <https://www.wjrr.org/>

- Salkić, N., Švraka, E., & Hadžiefendić-Povlakić, M. (2018). Factor Analysis of Deaf Persons Communication Systems. *World Journal of Research and Review (WJRR)* ISSN:2455-3956, Volume-6, Issue-3, March 2018 Pages 21-26
- Salkić, N. (2022). Reading, writing and understanding of words presented in threedimensional form in deaf children. *KNOWLEDGE – International Journal*. Vol.52.2 ISSN: 1857-923X (Printed) ISSN: 2545-4439 (Online) [tps://ikm.mk/ojs/index.php/kij/issue/view/148](https://ikm.mk/ojs/index.php/kij/issue/view/148)
- Salkić, N. (2022). Reading, writing and understanding of words presented in rebus form in deaf children. *KNOWLEDGE – International Journal* Vol.53.4 <https://ikm.mk/ojs/index.php/kij/article/view/5454/5388>
- Salkić, N. (2022). Reading, writing and understanding of words presented in distorted form in deaf children. *KNOWLEDGE – International Journal* Vol.53.4 <https://ikm.mk/ojs/index.php/kij/article/view/5455/5389>
- Stanovich, K. (2000). Progress in Understanding Reading: Scientific Foundations and New Frontiers. The National Right to Read Foundation. http://www.nrrf.org/ivey_review_TCR.htm
- Staden, A., & Roux, N. (2010). The Efficacy of Fingerspell Coding and Visual Imaging Techniques in Improving the Spelling Proficiency of Deaf Signing Elementary-Phase Childeren: A South African Case Study. *Journal of Developmental & Physical Disabilities*, 22 (6), 581-594. <http://web.ebscohost.com>.
- Traxler, C. (2000). The Stanford Achievement Test, 9th Edition: National Norming and Performance Standards for Deaf and Hard-of-Hearing Students. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 5, 337-348. <http://jdsde.oxfordjournals.org/content/5/4/337.full.pdf+html>